

MOLNÁR CSILLA

Hivatások konfliktusa a burgenlandi Felsőpulyán

A lokális identitás jellemzői Felsőpulyán

A felsőpulyai magyarság¹ helyzete még a burgenlandi magyar kisebbségen belül is sajátosnak mondható. Az itt élők, földrajzi elhelyezkedésüknél fogva, mintegy „kiestek” az ausztriai magyarság kutatásának fókuszából, hisz ennek középpontjában az Órvidék települései álltak. Trianon után a helyi magyar literátus elit és a közhatalom képviselői – a papság és a tanítók kivételével – elhagyták őket, majd az 1950-es évektől egyre gyorsuló ütemű modernizáció következtében a hagyományos közösségi összetartó struktúrák felbomlásával, a lehetséges elit tagjai, a továbbtanuló, tehetséges fiatalok is elvándoroltak, és legtöbb esetben – az érvényesülés érdekében –

¹ A mai Burgenland 1921 óta Ausztria hét szövetségi tartományának egyike. Az egyetlen olyan osztrák szövetségi tartomány, amely korábban soha, semmilyen önállósággal nem bírt, nem volt különálló adminisztratív egység, ahogy ezt a mai osztrák történetsek megjegyzik (elfelejtve hozzátenni, hogy azon egyszerű oknál fogva történt mindez, hogy 1921-et megelőzően Burgenland nem is létezett). A vizsgált tartomány három részre oszlik, ma is követte az egykori, elcsatolt magyar vármegyerezsek szerkezetét. Északi fele, az egykori Moson vármegye nyugati sávja a Fertőzuggal, a Fertő-tó térségével, középső része a valamikori Sopron vármegye nyugati széle Felsőpulya (Oberpullendorf) központtal, valamint déli része a Vas vármegyétől elvett Őrség nyugati részével (Felsőőr központtal). Felsőpulya, a mai közép-burgenlandi város és járási székhely a honfoglalás óta magyarok által lakott település két szomszédjával, Közép- és Alsópulyával (Mittel- és Unterpullendorf) együtt. Középpulya 1958-tól Felsőpulya településrésze, Alsópulya pedig önálló településként az utóbbi évszázadokban többségében horvátok által lakott község lett. Felsőpulya a hajdani Sopron vármegye járási székhelye volt, de kiváltságos helyzete már az Árpád-kor óta adatolható. Ugyanis az államalapítástól kezdve királyaink a gyepű őrzésére külön határőr-katonaságot rendeltek, figyelők (*speculatores*) és fűszok (*sağıtares*) személyében. Ezek és utódaik különféle kiváltságokat nyertek szolgálataik fejében, szabadságjogokat kaptak, mentessé váltak mindenekelőtt a jobbági terhektől. A későbbi őrvidéki kisnemesek, így a pulyaiak is (*nobiles de Pula*) e határőrök leszármazottai voltak.

nyelvet is cseréltek. Mivel a település lakói értelmiség és helyi vezető elit nélkül, mindennemű magyarországi támogatás nélkül maradtak, csak az asszimiláció egyre gyorsuló folyamatát konstatálhatjuk náluk, mely főleg az 1960-as évek közepétől (az osztrák jóléti állam és az erőteljes modernizációs folyamat megjelenésétől) érzékelhető igazán. Gaál Károly vasi néprajzkutató és antropológus még az 1960-as évek első felében gazdag magyar folklóranyagot gyűjthetett az Őrségben és a két Pulyán egyaránt,² mintegy a huszonegyedik órában (a korabeli osztrák és magyar hatóságok gyanakvásától és alkalmankénti zaklatásaitól kisérvé), de mindez néhány évvel később, az adatközlő nemzedék kihalásával valóban archív anyaggá vált.

Kutatásaim során az identitást egyrészt diskurzusnak tekintem, azaz olyan módnak, amellyel jelentéseket hozunk létre. Ez befolyásolja és megszervezi mind tevékenységeinket, mind pedig a magunkról alkotott fogalmunkat. A diskurzus jelentések létrehozása révén lehetővé teszi az azonosulást, identifikációt, például egy lokális közösséggel. Az identitás strukturális nézőpontból kommunikációs folyamatok által létrejött és fenntartott dinamikus struktúra. Történeti szempontból beszélhetünk a régiség, a premodern, a modern és a posztmodern identitás diskurzusáról. Természetesen mindez nem azt jelenti, hogy egy adott idővetületben kizárólagos módon érvényesülne egyik vagy másik diskurzus, hanem inkább arról lehet szó, hogy egy lokális vagy annál nagyobb léptékű közösség identitását különböző arányban alakítják a diskurzus történeti változatai. Az identitással kapcsolatban esetünkben fontos kiemelni, hogy a helybéli magyarok azonosságtudata több tekintetben is eltér az anyaországitól. A modern nemzettudat kialakulása már nem érintette őket (ellentétben az erdélyi magyarsággal, amely aktívan részt vett ennek kialakításában, így a nemzet eszméjéhez való mai viszonyulása szintén eltér a burgenlandi magyarokétól), azonosságuk inkább a régiség világából öröklött, főként *rendies*, illetve *vallási* alapú, amiben csak alárendelt elem az anyanyelvhez való viszony tudata.³ Így magyarázható az a jelenség, hogy míg a három Őrségi magyar település, eltérő felekezetiisége miatt, szándékosan elkülönült egymástól az újkorban Trianon előtt és után is (Alsóőr római katolikus, Őrisziget evangélikus, Felsőőr református), addig a két Pulyán az eltérő

² Gaál Károly: *Kire marad a kisködmön? Adatok a burgenlandi uradalmi béresek elbeszélő kultúrájához*. Szombathely, 1985.; illetve Ugyanő: *Aranymadár. A burgenlandi magyar faluk elbeszélő kultúrája*. Szombathely, 1988.

³ A modern nemzeti identitás jellemzőit részletesen ismerteti Stuart Hall. *A kulturális identitásról* írt tanulmánya, in: Feischmidt Margit (szerk): *Multikulturalizmus*. Osiris – Láthatatlan Kollégium: Budapest, 1997. 60–85.

rendi státusz alapján való megkülönböztetés uralkodott még a két háború között is. A nobilis felsőpulyai nem keveredhetett a zsellérutód középpulyaival, pedig mindkét település lakói katolikusok és magyarok voltak.

Tehát a burgenlandi magyar népcsoportokban két ok játszott közre abban, hogy nem alakulhatott ki a tényleges összetartozás érzése: egyrészt a heterogén társadalmi struktúra, másrészt a vallási inhomogenitás. Ezeket a régi-es struktúrákat azonban először nem a jóléti társadalom modernizációja, hanem az Anschluss és következményei kezdték ki – erre a tényre a korszak által érintett adatközlőink is utalnak. Ezt megelőzően, Trianon után pedig az osztrák állam szisztematikus gyakorlata fejtett ki ilyen hatást, mégpedig azzal, hogy állandó nyomás alá helyezte az osztrák állampolgárságot elfogadókat, arra kényszerítvén őket, hogy magyar identitásukat a mindennapi életben elfojtsák, hogy ne merülhessenek fel kérdések az állam és a nemzet iránt érzett hűségüket illetően.⁴ Ezzel magyarázható, hogy a két világháború közötti időszakban a burgenlandi magyarok nem rendelkeztek saját politikai párttal vagy szervezettel. A náci rezsim etnikai alapon hozott megszorító intézkedései egybeterelték a helybéli magyarokat, ügyet sem vetve a korábbi struktúrára, és nyolc év alatt szisztematikusan felszámolták a kulturális önszerveződés különféle alakzatait. A régi struktúrák regenerálódásának nem tett jót az 1945-öt követő tízéves orosz megszállás sem, így az 1950-es évek közepén egy felnőtt nemzedékeiben megfogyatkozott, közel húszéves dresszúrával szétzilált, az anyaországtól tökéletesen elszigetelt magyar kisebbség lépett az újjáépülő Ausztria világába, számottevő értelmiség és érdekérvényesítő esz-köztár nélkül. Ez utóbbira jellemző, hogy a helyi magyarság jogfosztását elrendelő náci törvényeket a demokratikus, modern Ausztria csak 1975-ben érvénytelenítette.

Az 1976-os népcsoporttörvény némi javulást hozott a magyarok számára: először ismerték el őket etnikumként.⁵ Kisebbségi jogait csak Burgenlandon belül gyakorolhatják, ugyanis, ha más szövetségi tartományba költöznek, elvesztik ezeket a jogokat az 1955-ös államszerződés és az 1976-os etnikai törvény szerint. Csupán az 1980-as évek végétől történt meg a magyar kisebbség létének gyakorlatban is érvényesülő elismerése a magyar nyelvű televízióadások és a felsőpulyai gimnáziumban (Pannon Gimnázium) elsőként bevezetett magyar nyelvoktatás révén (a magyar nyelv csupán szabadon

⁴ Vö. Haslinger, Peter: A regionális identitás kialakításának egy esete: Burgenland 1921–1938. *Regio*, 2000, 4. 67–91.

⁵ Holzer, Werner – Münz, Rainer: A magyar nyelvcsoport Burgenlandban. *Regio*, 1997, 1. 169.

választható tárgy, magyartanár-képzés nincs Burgenlandban). Mindez persze nem jelenti azt, hogy a burgenlandi magyarok a jelzett időpontok előtt ténylegesen nem gyakorolhatták nemzetiségi létükhöz kapcsolódó tevékenységeiket, de tény, hogy a törvényi háttér hiánya és késlekedése miatt mind a mai napig hátrányosabb helyzetben vannak a szintén itt élő horvátokkal szemben. Ezt a hátrányt más tényezők is erősítették: egyrészt a burgenlandi horvát kisebbség többszörös számbeli fölényben van a helyi magyarsággal szemben, másrészt településeik – ellentétben a magyarság évszázadok óta szigetszerűen elhelyezkedő falvaival – összefüggő, egymással rendszeresen érintkező láncolatot alkotnak, nagyrészt az osztrák–magyar határ mentén húzódva a Fertő-tótól Közép-Burgenland déli részéig. A korábban szinte teljesen magyarok lakta Felsőpulya településen a magyarság részaránya az 1980-as évek közepére egyharmadra, az 1990-es évek végére pedig (helyi városi vezetők közlése szerint) 20%-ra csökkent. A magyarság relatív többsége csak a már említett településrészen, Középpulyán maradt meg a mai napig.

Felsőpulyai kutatásom jellemzői

Elsődleges célom az volt, hogy narratív⁶ biográfiai interjúkat készítsek a helybéli magyarokkal.⁷ Ennek révén rátaláltam egy olyan, alapvetőnek tűnő, és hosszú ideje megoldatlan konfliktusra, amely életüket jelentősen befolyásolja, illetve – szerintük – megmaradásukat is érinti. Ez a helyi magyar katolikus pap funkcionális hiánya (ti. S. V. magyar nyelvű szerzetes az interjúkészítés idején⁸ már 82 esztendő volt, és az adatközlők elmondása alapján meglehetősen rossz kapcsolatban állt a hívekkel), illetve utódjának kérdése. Ez a pulyai magyarság számára annyira alapvető és azonnali megoldást igénylő kérdésnek mutatkozott, hogy az akkori magyar származású polgármester megmaradásukat a magyar pap hiányának pótlásától tette függővé. Úgy vélte, nem évek, hanem talán hónapok kérdése mindez, melyek után – ha nem

⁶ A narratív strukturákat először, az 1960-as években az irodalomtudományi elemzésekben alkalmazták, lévén, hogy ez a diszciplína reflektált erre a kérdésre a leginkább. Az antropológia innen vette át vonatkozó módszereit, például azt, hogy vizsgálja a narratívumok (létrejött elbeszélések) tematikáját, strukturáját. A kiterjedt irodalomból lásd például: Teun von Dijk, Mihail Bahtyin és Walter Fisher erre vonatkozó írásait.

⁷ E tanulmány keretei között a kutatás első fázisában készült három interjú elemzem. Akkor és később több adatfelvétel is történt, melyek feldolgozása folyamatban van.

⁸ S. V.-vel először és utoljára 2002 tavaszán készítettem interjút. Azért nem került sor újabb beszélgetésre, mert a magyar nyelvű káplánt nem sokkal később átszállították egy felső-ausztriai idősök otthonába.

következik be számukra kedvező megoldás – a helybéli magyarságról, az azonoságtudatot illetően, csak múlt időben lehet beszélni.

Különösnek tűnhet, hogy a helyi magyar kisebbség képviselője ennyire dramatikusan látta helyzetüket: ő azzal indokolta ezt, hogy a pulyai magyarság létszáma elért egy olyan, kritikusan alacsony küszöböt, amikor a megmaradást csak a különféle kulturális intézmények, kisebbségi jogok, valamint a lelki–szellemi gondozás minden feltételének együttes megléte tehetné lehetővé. A számos kedvező folyamat és intézkedés ellenére, mely mind a helyi, mind a tartományi, illetve az osztrák kormány és különböző magyarországi szervezetek, intézmények részéről érte az ittenieket, a krónikus paphiány mégis az itt élők számára legrosszabb verzióhoz vezethet.

Élettörténet és elbeszélés: elméleti vonatkozások

Az élettörténet⁹ egyre inkább a társadalomtudományi kutatás középpontjába kerül, hiszen felfogható olyan társadalmi konstrukcióként, amely egyszerre foglalja magában a társadalmi valóságot és az alany élményvilágát. Ha ezt elfogadjuk, akkor a vizsgálat során azzal a kérdéssel kerülünk szembe, hogy miképpen rekonstruálhatunk egy olyan társadalmi struktúrát, amely az életrajzi tapasztalatok és a társadalmilag meghatározott sémák interakciója során újra és újra megfogalmazást nyer, s eközben meg is változik. Vagyis, hogyan juthatunk el az önéletrajzi szövegből magához az élethez?¹⁰ Az itt elemzett interjúk valamennyi önéletrajzi elbeszélőjét egy-egy bevezető kérdéssel arra kértük fel, adjanak rögtönzött, ám teljes körű beszámolót életük bizonyos eseményeiről és tapasztalatairól. Az általunk feltett alapkérdések azonos jellege ellenére (Beszélne az életéről, különös tekintettel a határmenti létéről?) a három megkérdezett személy három különböző kommunikációs stratégiát követve válaszolt. Valójában egyik esetben sem beszélhetünk tényleges narrációról, sokkal inkább konfliktusorientált vagy listaszerű, deskriptív jellegű elbeszélésekről, amelyekben fontos strukturáló elvként működött a világi és egyházi érdekek eltérő volta, aminek Felsőpulyán egyben konfliktusgeneráló hatása is van.¹¹ Az interjúk átirásakor és elemzésükkor derült ki, hogy az

⁹ Élettörténeten az élet elbeszélést – beszélgetés során előadott vagy a jelenből visszatekintve leírt – történetét értjük.

¹⁰ Vö. Rosenthal, Gabriele: *Erlebte und erzählte Lebensgeschichte. Gestalt und Struktur biographischer Selbstbeschreibungen*. Compus: Frankfurt – New York, 1995.; Uő.: Élettörténet-rekonstrukció. A történetalkotás szelekciós alapelvei narratív életrajzi interjúk során. Kézirat.

¹¹ Több megkérdezett magyar származású világi életrajzi elbeszélőnek is az volt a véleménye, hogy az ottani magyarság identitása a helyi magyar katolikus pap meglététől függ.

élettörténetekben a narratív részekkel szemben fölényben vannak az általános értékelések, elméleti fejtegetések és az argumentációk. Hayden White nyomán elmondhatjuk, hogy amihez így jutottunk, az elmondássá vált tudás.¹² „... a válogatás, amelyet az életrajzi elbeszélő saját élettörténetének bemutatása során végez, semmiképpen sem tekinthető véletlenszerűnek vagy önkényesnek, azaz nem pusztán az interjúhelyzet interakciós befolyását, néán csak valami múltó hangulatot tükröz. Az élettörténet nem egyszerűen elszigetelt tapasztalatok láncolata, amelyeknek jelentése pillanatnyi egymáshoz kapcsolódásuk mikéntjéből fakad, hanem sokkal inkább olyan folyamat, amely az életrajzi jelentésstruktúra előterében, a hallgatóval vagy az elképzelt publikummal interakcióban zajlik, s ez a struktúra határozza meg a bemutatásra kerülő egyedi epizódok kiválasztását.”¹³ Az elbeszélte élettörténet olyan, egymással kölcsönös összefüggésben álló témák sorát vonultatja föl, amelyeket oda-vissza ható keresztpreferenciák sűrű hálózata fűz össze.

Konfliktuselemzés: a párhuzamos metakódok

Ha White nyomán a narratívát olyan metakódnak tekintjük, mely biztosítja, hogy a közös valóság természetéről szóló üzenetek szabadon áramoljanak, akkor az általunk vizsgált közösségben a kardinálisnak tekintett probléma kapcsán két, párhuzamos metakódot találhatunk, melyet egyrésztől a helyi világi, laikus közösség, és annak vezetője, másrésztől ugyanezen közösség szakrális funkcióit ellátó személyek alakítanak ki, és amely kódok párhuzamossága a közös elbeszélés hiányát, ezáltal pedig a közös jelentés létrehozásának az elutasítását vonja maga után.¹⁴

A probléma konfiguráló csomópontjai a 2002 áprilisának végén leköszönő magyar nyelvű polgármester, K. E. elbeszélésében a következőkben foglalkozhatók össze. Az anyaország a burgenlandi magyarságot magára hagyta, amit a polgármester nem Trianon utáni, hanem évszázados örökségnek tart. „... nemcsak most, hanem évszázadokon át a magyar állam Nyugat-Magyarországot elhanyagolta. Ez a része Magyarországnak mindig elmaradott volt, ez az országgrész a magyar államnak csak amolyan Kanonenfutter... ágyútöltelék volt, végvidék, gyepű. És évszázadokon át nem investált a mi részünkön egy fillért sem.” Az adatközlővel készített interjúban többször elhangzott argumentáció az is, hogy úgy érzi,

¹² White, Hayden: A narrativitás értéke a valóság megjelenítésében, in: Uő.: *A történelem terhe*. Osiris – Gond: Budapest, 1997. 103.

¹³ Vö. Rosenthal, Gabriele: *Élettörténet-rekonstrukció*, i. m.

¹⁴ White, Hayden: A narrativitás értéke..., i. m. 104.

a magyar államnak nem érdeke a felsőpulyai magyar szórvány fennmaradása, hiszen nem segíti elő egy magyarországi plébános letelepedését. *„És az nem kibeszélés, ha mondom, a püspök Győrből, Veszprémből... nem engedi ki a magyar plébánost, aki szívesen idejönne és mirajtunk segítene... Azt tudom, hogy Magyarországon éppen az a nagy probléma, mint nálunk, hogy kevés a pap. Utánpótlás nincs, de hogyha tényleg olyan nagy érdekekben áll a magyaroknak, hogy a külföldi magyarokra oda akarnak figyelni, akkor tessék, és itt csináljanak valamit.”*

Az Órségben megmaradt három falu (Felsőőr, Alsóőr, Órisziget) magyar identitásának megmaradását a relatíve nagyobb lélekszámmal, a vallási tagoltságból (katolikus, református, evangélikus) fakadó öntudattal és a szakrális vezető szerepet betöltő G. I. atya összetartó szerepével magyarázza az adatközlő, szembeállítva ezt a katolikus felsőpulyaiak esetével, akik, nélkülözve a karizmatikus vezetőt, katolikusságuk okán egyre nehezebben tudták védeni identitásukat a szintén katolikus helyi osztrákokkal szemben. A polgármester polarizáló szemléletére utal, hogy mintegy ellenpéldaként idézi föl a most 82 éves helyi magyar segédlelkész, a redemptorista S. V. alakját és több mint fél évszázados tevékenységét. *„Ha lenne egy rendes plébános... a helyzetünk is más lenne, mert jelenleg van egy 82 éves plébános, magyar ajkú, és már fiatal korában nem sikerült neki felvenni azt a kapcsolatot a fiatalossággal, ami fontos lett volna. Sokkal több kárt csinált, mint hasznot... nincs meg az a tehetsége, hogy tényleg az embereket magához vonzza. Én biztos vagyok abban, hogyha tényleg sikerülne egy fiatalabb, szimpatikusabb, agilisabb plébánost kapni, akkor én is szívesebben mennék a Szentmisére, mint így.”*

A magyar nyelvtanulás utóbbi, tíz éves konjunktúrájának fő okaként a polgármester a boldogulást, a gazdasági érdeket nevezte meg, példaként hozva föl, hogy a helyi osztrákok magyarra tanítatják gyermekeiket, abban bízva, hogy Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozásakor ezt a nyelvtudást pénzre tudják váltani. *„Az asszimiláció annyira erős volt itt, hogy a mai napig is a helyzet az, hogy inkább a német ajkú szülők küldik a gyermekeiket magyar oktatásra, mert természetesen ez sokkal fontosabb önekik a jövőben. Magyarország szabad lett, és ha belép az európai piacra, akkor az itteniek is jobban és jobb üzleteket tudnak bonyolítani, ha beszélnek a magyar.”* A magyar származásúak nyelvtanulásához azonban szükségesnek tartja az adatközlő a helyben élő, az itteniekkel napi kapcsolatot ápoló, a magyar nyelvtudást a tanítási órákon túl is gyarapító pedagógusok jelenlétét. *„Mert van az elemiben egy tanítónő, Kismartonból jön ide, megtartja az óráit, és abban a pillanatban megint visszamegy. Ez fölösleges. Hogy valaki csak a kegyerét keresse meg itt, Felsőpulyán, és különben máshol éljen. Így nem akarok plébánost sem, mert az a lehetőség meglenne, csak éppen azt nem akarom. Mert a fontosabb rész*

az, hogy az oktatáson kívül vagy a Szentmisén kívül, a szabadidőben foglalkozna a plébános, a tanítónő, a tanárő a fiatalokkal.”

Az interjúalany elbeszélésmódjának jellemzője, hogy nem hajlandó belehelyezkedni a sajátos antropológiai helyzetbe, hanem „a polgármester” általa megszokott, hivatalos, retorikus nyilatkozó szerepét veszi föl. Feltételezzük, hogy ez lehet az oka annak, hogy saját személyes tevékenységéről, életéről nem beszél. Úgy tűnik, sajátos emlékezéstechnikával állunk szemben. Az egyes ember egyéni emlékezete ugyanis kommunikációs folyamatokban való részvétele révén épül ki. Maurice Halbwachs szerint a legszemélyesebb egyéni emlékek is a csoportkeretek között zajló interakcióban születnek meg, és az emlékezés mindig konkrét: a fogalmak, eszmék konkrét esemény, személy, helyszín, idő alakját öltve vernek gyökeret az emlékezésben. Fogalmaknak és tapasztalatoknak ebből az összjátékából támadnak azok a jelenségek, melyeket Halbwachs nyomán az „emlékezés alakzatainak” nevezünk. Ezek természetét három ismérv alapján lehet megközelíteni: konkrét időhöz és helyhez kötöttség, meghatározott csoporthoz kötődés, valamint a rekonstruktivitás mint önálló eljárás. A vizsgált adatközlő *tézises* emlékezetében pedig ezek az alakzatok hiányosak. Amennyiben elfogadjuk Jan Assmann identitás–felfogását, aki az *én*-azonosságon belül megkülönböztet *egyéni* (individualizáltság, az egyén redukálhatatlan egyszerűsége) és *személyes* (szocializáció folyamata: szerepek, az egyén társadalmi besorolhatósága) összetevőket, akkor K. E. beszédmódjában főként az utóbbi érhető tetten.¹⁵

A helyi, felsőpulyai katolikus egyházi élet fenntartását a városban működő redemptorista rendház tagjai látják el. Ez a Magyarországon nem működő szerzetesrend eddig is a hazai utánpótlás hiányának jegyében tevékenykedett. A probléma azonban akkor vált szembeötlővé a helyi hívek számára, amikor az 1970-es évek közepén végleg megszakadt a magyar nyelvű plébánosok sora, és feladatukat a rendház magyar származású segédlelkészei vették át. Ez a két, szintén interjúalanyként nyilatkozó személy igen idős ember, az egyik 82, a másik 92 éves, és a velük készített interjúkból kiderül az is, hogy bár több mint fél évszázada a településen élnek, a rendjük szemszögéből is szemlélve a helyi állapotokat, kissé másképpen értékelik a lezajlott átalakulást, amely elsősorban a magyar nyelvűség visszaszorulását jelenti a köz- és az egyházi életben egyaránt. Míg a vizsgált világi metakódban a személyes identitás uralkodik, ezzel szemben a rendház helyi két tagjának metakódjában

¹⁵ Vö. Assmann, Jan: *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Atlantisz: Budapest, 1999. 129–132.

a *mi*-azonosság a domináns. „Mi-azonosságon azt a képet értjük, amelyet egy csoport önmagáról fest, és amellyel a tagok azonosulnak. A kollektív identitás *azonosulás* kérdése a részt vevő egyének részéről: „önmagában” nem létezik, hanem mindig csak annyiban, amennyiben egyesek hitet tesznek mellette.”¹⁶

A két szerzetes-káplán elbeszélése azonban mégis eltérő szemléletet és felépítést mutat. Az alsóöri származású, tehát környékbeli magyar S. V. történetmondásának fő strukturáló elve a kronológia. Életének személyes vonatkozásai kimerülnek az iskolák, tanulóévek, majd az egymást követő plébánosok listaszerű felsorolásában. „1949-ben kerültem ide. 1949. január 1-jén lett Felsőpulya plébánia. Előtte filia volt. 1900-ban került Középpulyára Mészáros Kálmán. Ő a megszállás, a nemzetiszocializmus ideje alatt elment. És '45-ben Sábédli József plébános vette át Középpulyát, ő azelőtt Pinkafőn szolgált. De 1950-ben meghalt... halála után Ribarits József 1952-ig szolgált, majd '52-től '55-ig Farkas István vezette a plébániát... 1955-től 1970-ig pedig Kovács István volt a plébános. Ő 1973-ban hunyt el. Közben én is besegítettem Középpulyán '73-tól '75-ig. Aztán jött Kondor Tibor főtisztelendő úr, ő itt lakott a kolostorban. És '75-től át kellett venni Középpulyát is, és én kerültem oda.” Az ilyenféle külsődleges időrendhez való visszatérő ragaszkodás S. V. elbeszélését – White terminológiájával élve – annales-jellegűvé teszi. Az olyan, számára személyesen is átélt, kritikus történelmi eseményekre vonatkozó kérdéseket, mint a II. világháború, a vasfüggöny leeresztése, következetesen elhárítja. Mivel az ő személye lett megnevezve a helyi hitélet hanyatlásáért, sajátosan kívülálló szemlélete a konfliktushelyzet tudomásul nem vételének szándékát tükrözi. Ha elfogadjuk a fent említett terminust, akkor, tovább követve White gondolatmenetét, azt feltételezhetjük, hogy S. V. elbeszéléséből – melyet ő az adott beszélgetési szituációban ténylegesen félbe is szakít – „hiányzik az az alap, melyre támaszkodva a múltra vonatkozó történet – legyen az magán vagy nyilvános – lezárható volna.”¹⁷

A több mint kilencven esztendő H. F. elbeszélése annyiban fontos eltérést mutat a fentebb vizsgálttól, hogy nála a háttérben ott húzódik történet-szervező elvként a személyes helyállás, a változatlan belső tartás motívuma. Ez megtalálható a gyermekek idegenben (a redemptoristák ausztriai iskolájában, csekély köznyelvi némettudással) kezdett iskolai tanulmányaitól egészen addig a pontig, amikor a náci uralom utolsó heteiben német származása miatt német állampolgárságot kap, de ő ezt magyarországi németként, Tolna megyei svábként elutasítja, és ragaszkodik magyar állampolgárságához.

¹⁶ Uo. 131.

¹⁷ White, Hayden: A narrativitás értéke, i. m. 124–125.

„1944-ben, amikor már vonultak vissza a németek, nekem is kellett föltenni az én ... Abstammungot, ... származásomat az egész családról. A Kreisleiter, az hívott engem. Adtam az okmányokat, és akkor apám: Heil, anyám: Jung. Azután mondja: maga tiszta német, akkor német állampolgár is kellene lenni! Azt mondtam: nem, kérem szépen, itt az én magyar állampolgárságom, és nem engedem, nem akarom, ezt nem csinálom.” A helyi viszonyokat pedig tárgyilagosan, általános értékelést adva – egy zárt közösség tagjaként némileg szemléltői pozícióból – veszi sorra és rögzíti: „A fiatal-ság asszimilálódik, az öregek meg kihalnak.” Az elemzés nyomán úgy tűnik, ez részéről nem jelent kívülről állást, hiszen idős koráig – amíg volt rá igény – tanított magyarul hittant. Az, hogy személye, neve nem szerepel a konfliktushelyzet kapcsán a polgármester elbeszélésében, véleményünk szerint azzal magyarázható, hogy kora miatt – már az 1970-es évek elején nyugdíjba vonult – a most aktív helyi vezetők, értelmiségiek, a magyarság helyi képviselői életének tevékeny szakaszát személyes tapasztalatból nem is ismerhették. A szerzetesi fegyelem mögé szerényen elrejtőző belső tartás, a történelmi viszontagságokon való felülemelkedés azonban kifejező és jól formált elbeszéléssé kerekíti élettörténetét.

A konfliktushelyzet főbb elemeit röviden összegezve megállapíthatjuk, hogy a helyi világi közösségi elvárás hitéletük fenntartása és fejlesztése iránt ütközik a katolikus egyházat képviselő helyi rendház sajátos belső törvényszerűségeivel és tagjainak ehhez igazodó szemléletmódjával. Mivel a redemptoristáknak magyar tagozatuk nincs, az elmúlt évtizedekben pusztán a szerencsés véletlenül múltott, hogy magyarok is voltak a helyi közösség tagjai sorában, és részt tudtak venni a magyar hívek lelki gondozásában. Ez a részvétel azonban alulmaradt a közösség és vezetők várakozásával szemben. Itt kétféle logika ütközését figyelhetjük meg: a helyi köztudat a lokális, nemzetiségi közösséghez tartozást várja el a katolikus egyház ottani képviselőjétől, mindeközben az említett szerzetesrend saját belső elvei szerint szerveződő helyi közössége ezen elvárásoknak csak részben, a saját belső törvényszerűségei szerint tud eleget tenni.

Vákát